

Kilátások a Normafáról

Nekem a Normafa – kibombázott sorstársainkkal egy városkúti gyermeküdülőben – fényes karácsonyi ajándék volt '56 telén: végtelen szánkózások a kertben és kiszökve, a Diósárokban. Napsütésben meg kirándulás meredeken felfelé a kanyargós Karthauzi utcán a Fogaskerekű mentén, a Vörös Csillag (valaha Golf) Szállóhoz. Majd innen az Úttörővasút (akkor persze zárva tartó) végállomása felé vagy tőle jobbra a Normafához. Néhány évtizeddel később – szülőként – más élményeim vannak róla. Még nem volt klímaválság, legalábbis nem voltunk tudatában, mert a nyolcvanas években többször is esett a hó, s ha úgy hozta a kedvünk, autóval mentünk a Normafára, hogy a gyerekeink legalább néha megpróbálhassák, milyen sílécen közlekedni. Előfordult már akkor is, hogy a szép tervből nem lett semmi. Olyan sokan indultak útnak, hogy betelt a parkoló, és a Víztoronynál vissza kellett fordulnunk. És ma? Amikor január vége felé arra jártam, szánkózni inkább csak a gyerekek tudtak, úgy-ahogy. A statisztikák szerint a hajdan hatvan havas nap már jó ideje a felére csökkent. Ahol a két háború között még síugróversenyeket rendeztek, merő vágyálom a valahai síparadicsom feltámasztása. A ködös-párás téli időjárás miatt a hóágyúkban sem bizakodhatunk. Rosszskedvre mindazonáltal semmi ok; a Normafa változatlanul az ország egyik legnépszerűbb kirándulóhelye: évente több mint egymillió ember látogat ide. Rengetegen voltak

akkor is, amikor a hegytetőn építészeti sétába fogtunk.

A terület eszmei központja a Síház; a közelmúltig ide érkeztek az autóbuszok, amelyek valamivel följebb, a mára már felszámolt kanyarban fordultak meg és indultak vissza a városba. Jó helyen van, sőt a legjobb helyen, alatta nyílnak ugyanis a meredek sípályák. Barátságos, sőt kifejezetten vonzó épület, amely eredetileg vámház volt, és 1931-ben már állt, a tervezőjét azonban nem ismerjük. Nem túl nagy, viszont stílusos: egyszintes, falusi kúriára emlékeztet, közepén körárkádós terasz. Belépve balra található a konyha a tartozékaival, jobbra vendégfogadó helyiségek nyílnak. Arra minden bizonnyal tökéletesen megfelelt, hogy a két háború között melegedőként és büféként fogadja a zömmel nyilván úri közönséget. Amikor két éve itt jártam, zárva volt, hátsó fertályán rendezetlen dzsumbuj látszott. Éppen bővítették egy jó nevű iroda tervei alapján. Mára elkészültek, s megelégedéssel nyugtázhatjuk, hogy a Hetedik Műterem maximálisan igazolta hírét. Gondosan helyreállították sármos külsejét, amelyet egy 1940-es fénykép őrzött meg számunkra a Fortepan kollekciójában. Karamellára hangolt enteriőrjeit egyszerű és strapabíró modern bútorokkal úgy rendezték be, hogy többszáztagos turistaszállóban érezzük magunkat. Noha kétszerezése nőtt a ház befogadóképessége, a keskeny folyosóval hozzácsatolt öblös pavilon a nyitott fedélszék jóvoltából

vendégekkel tele sem hat zsúfoltnak. A (részben eltolható) üvegfalakon át ködös időben is parádés a kilátás, a két szárny között kövezett szabad terasz a ráadás tavasztól őszig.

A hajdani bódésor helyén most négy szolgáltató faház bukkan elő; hogy a vándor szomját olthassa, éhét csillapíthassa – rétesel és lángossal, netán hot doggal, hozzá innivalóval. Nem szépek és nem elegánsak, a stilizált boronafalaknak köszönhetően semmi kellemetlen vagy zavaró nincs bennük. Annál rondábbak és nem is ideillők a természetes rönkfa padok utódaiként azok az ormótlanul vaskos beton-acél-fagerenda dizájn-bútorok az utak mentén, amelyek a szomszédos Anna-rétre vezetnek. Már a reformkorban is állt ott egy stáció méretű kis kápolna a völgyben. Olyan népszerű volt a környékbeliek körében, hogy a névadó Szent Anna napján rendszeresen zarándoklatot vezettek hozzá. Még miséztek is körülötte a szabadban vasárnaponként, mígnem a fordulat évében bezárták, majd lerombolták. Annak idején engesztelőkápolnát terveztek mellé, az ötlet előbb a második világháború, majd a politikai változások miatt vetélt el. Újraélesztésének története pedig az ismert magyar jelen. A szabadtéri oltár és misézőhely létesítéséről úgymond a múlt adósságának törlesztéseként a Hegyvidék közel-múltig fideszes vezetése határozott a tízes évek derekán. 2018-ban írták ki rá az ötletpályázatot, amelyre hatvanegy munka érkezett. Az értékelés a következő év elején lezajlott, ezt követően az egyház és az önkormányzat döntésére csaknem két évet kellett várni. Feltételezhetően a világjárvány miatt, noha a kápolnának eredetileg a 2020-ra hirdetett, majd

2021-re halasztott eucharisztikus kongresszusra kellett volna elkészülnie. Ugyancsak hátráltatta megvalósulását az építési minisztérium beruházáskurtító csomagja, amire a jogállami hiányosságok következtében elapadó uniós források miatt kényszerült a kormányzat. A Világ Győzelmes Királynője végül nem kis részben magánadományokból épült meg, és az elmúlt télen szentelték fel.

A városvédőként is harcos Csomay Zsófia építész, aki ötven éve járja és szavai szerint magáénak érzi a Sváb-hegyet, még a tervezés fázisában agályainak adott hangot. Attól tartott, így szinte semmi nem marad majd az Anna-rétből. Félelmei túlzottak voltak, ha nem is alaptalanok. Itt valóban teljesen felesleges – a természet látványát is tönkreteszi – nyáron a játszótér, ami a város értelmetlen térfoglalása az erdőben. Akárcsak a rekortán futópálya, amire a kavicsos földutak mellett szintén semmi szükség. Ám a megvalósult kápolna alig észrevehető. Haranglábbal az oldalán, valósággal rejtőzik mélyen lent a bokrok tövében. Egyszerű szögletes építmény, mészkővel burkolva kívül, belül pedig fával. Kicsi is, nagyjából tucatnyian férnek el benne, jó időben legfeljebb ha százan gyűlhetnek köréje. A vorarlbergi hegyi kápolnák bevett típusának (vagy épp a Hello Wood minimalista lakókabinjainak) leszármazottja, talán még azoknál is egyszerűbb kivitelben. Olyan szimpla. Össze nem hasonlítható a svájci sztárépítész, Peter Zumthor ma már nevezetességgként számon tartott meditációs kápolnájával, amely egy középkori szerzetes nevét viseli. A Bruder Klaus Kapelle (2007) hatalmas csupasz téglaként meredezik egy sík mezőre állítva a Rajna-vidék

közepén Németországban; keskeny háromszög nyílása mögött tárul fel a minden szertartási kelléktől megtisztított, alig néhány fős kunyhóenterior, amelynek szakralitását kizárólag a természeti elemek (a fény, a fa és a víz) művészi megformálásának a misztériuma szolgáltatja.

Nem csupán szakmabeliek féltik a Normafát; jó tíz évvel ezelőtt méltán keltett felháborodást civilek és környezetvédők körében, hogy a kormányzat váratlanul jogszabálytervezetet nyújtott be az Országgyűlésnek a terület jövőjéről. Nem mintha nem lett volna már akkor is alapos indok ennek a különleges természeti adottságú, nagyjából háromszáz hektáros hegytetőnek a védelmére, még inkább a sajátosságait mindannyiunk javára érvényesítő fejlesztésére. A hetvenes-nyolcvanas években ugyanis vitatható építkezések folytak a vidéken. A természeti értékekkel nem sokat törődve és a svábhegyi villák hagyományos stílusára fittyet hányva újmodern szellemű szállodákat emeltek – még csak nem is feltétlenül idegenforgalmi, azaz gazdasági megfontolásból, még kevésbé – mint manapság – jól megtérülő befektetésképp, egyszerűen csak azért, hogy – úgymond – a dolgozó nép fiai és lányai szép helyen pihenhessenek. 1972-ben nyílt meg az Olympia (Farkasdy Zoltán), majd az OKISZ (Napfény) Üdülő (Kéry Zoltán), 1982-ben a Hotel TOT/Agro (Kató Tibor). Különbözik tőlük a két legkésőbbi: az 1989-es Normafa és az 1990-es Sport hotel (mindkető Csics Géza). Az ország gazdasági nehézségei miatt a rendszerváltás előtt sem sokat törődtek a karbantartásukkal, utána jó darabig még kevésbé volt rá pénze a költségvetésnek. Időszerű volt tehát 2013-ban az

addigra már igencsak lepusztult Normafa és környékének rendbe tételét (fejlesztését) előirányzó kormányzati döntés. Csakhogy a közvélemény is okkal zúdult fel, mivel a törvényhez semmiféle előzetes hatástanulmány nem készült. Pokorni Zoltán is csak utólag ült le tárgyalni a zöldek és a lakosság képviselőivel. A meteorológusokat szintén meghallgatta, mert a projekten érdemben módosítottak: gyerekeknek szánt oktatóhelyre szelődött a program, holott a kormánypárt körében nemzetközi versenyekre alkalmas síközpontról fantáziáltak. A helyi népszavazást követően hozzá lehetett kezdeni a megvalósításához, miután 2019-ben a Pilisi Erdőgazdaságtól a Síház is a Hegyvidék kezelésébe került.

Hiába sikerült példásan a népszerű épület rendbehozatala, amint arról már esett szó. A tiltakozások, a jelek szerint, mégsem voltak feleslegesek és eredménytelenek, mert a tavalyi önkormányzati választáson – nagy meglepetésre – megváltozott az addig stabilan jobboldali kerület vezetése: az ellenzéki kutyapárt elnöke, Kovács Gergely került a polgármesteri székbe. A szállodasort időközben (2018 és 2020 között) megritkították az erdőbe telepített Sport, a hegygerincet elfoglaló edzőtábor és az Olympia eltakarításával. Ez utóbbi helyén vált lehetővé a Normafa közlekedési rendjének megreformálása a buszvégállomás és mellette a terebélyes autóparkoló ugyancsak öröndetes felszámolása révén. A forgalom elől végleg lezárták az Eötvös út végét, itt most már csak gyalogosok közlekedhetnek. Amikor kiderült, hogy a zsákutcává lett Konkoly-Tege út rövid szakaszára egy másik, bár az előzőnél jóval kisebb parkoló készülne, újabb

zöld tiltakozásra került sor. Az akciót az is indokolhatta, hogy az autók új (elkerülő) útvonala sem került túl messze, ha jól saccolom, nem egészen száz méterre esik csupán a Normafa védett környezetének határától, így különösen szomorú fejlemény, hogy a projekt legfontosabb és persze a többinél többszörösen drágább eleme sajnos lemaradt. Nem került sor a jelenleg nem igazán kihasznált Fogaskerekű meghosszabbítására, egyik irányban a Széll Kálmán térre, illetve ide a Normafához, holott a tömegközlekedésnek a környezetbarát vasútra terelése és vele az autóforgalom magától értetődő visszaszorulása jelentett volna hosszabb távon ökológiai fordulatot.

Szintén renoválták Förster Aurél tornyos-kiskastélyos egykori villáját is, amely emlékhely egyben, hiszen az AVH foglyaként Rajk László is raboskodott benne, de értetlenkedve konstatació, hogy semmitmondóan neutrális külsőt kapott, nem állították vissza múlt századfordulós feelingjét. Nem is látogatható, mivel az emeleten irodák vannak, a földszint icipici szobáiban pedig szöveges-fotós tablók egy igencsak szokványosra sikeredett kiállítás szól a síparadicsomi múltról. A klasszika-filológus hajdani kertjének helyén majdhogynem értelmetlennek látszik az a Normafa kapuja elnevezésű nagyléptékű új épület, amelyet többek között a Fogaskerekű fogadócsarnokának szántak. Étte-rem, öltöző, mosdó, értékmegőrző van benne. Mindezzel együtt sem nagyon találja szerepét, hiszen tetőzetén a gyerekeknek kialakított sí tanpálya a jelen időjárási viszonyok között nem tud kellő hatékonysággal működni. Építészetiileg nem elhibázott, sőt kifejezetten rokonszenves konstrukcióról

van szó, tervezői által tektonikusként jellemzett, nem túl magas tömegével szinte csak kúszik a földön. Csakhogy a kíváncsnál nagyobb szeletet hasít ki a természetből, mivel a hóágyúk táplálására hatalmas víztartályt kellett alatta elhelyezni. Szintén elsősorban a léptékével van bajom a Normafa Hotellal, amely egy kevésbé ismert építész munkája, nem sokkal a rendszerváltozás előttről. Valahol azt olvasni a telek hosszában elnyúló, párhuzamos és piros cseréptetős két épületről, hogy virágos ablakaikkal alpesi családi házakra emlékeztetnek, tervezőjük szándéka szerint valójában a Kós Károly-i népies szecesszió hangulatos világát idézik. Eké-ként figyelt fel az ingatlanra és formált belőle tulajdonosa, az idén már háromszázhatvan milliárdos Gattyán György idilli relaxációs parkot. Szíve-
sebben látnék ennek a helyén is zöldet, mivel azonban ez pillanatnyilag merő vágyálom, inkább a vaskos kerítés lebontását szorgalmaznám. Ez is majdnem reménytelen óhaj, mivel nem pusztán a medencés kert látványától foszt meg bennünket, a felső tízezer Retreat Centerének világát is hermetikusan elzárja tőlünk. Egyedül a hatalmas műanyag buboréksátorban bábméshozhatunk, ahol alatta kundalinijóga-oktatás és -tréning folyik, nem kell érte télen sem feltétlenül Indiába utazni.

Az még érthető, hogy a fenti helyzetet tényként fogadta el a Pokorni vezette önkormányzat. De a Normafa és a Libegő között létesítendő lombkoronasétányról mint az élővilágot fenyegető látványattrakcióról sem voltak hajlandók lemondani, bár erről szintén egyeztettek a természetvéde-
dőkkel, és nem eredménytelenül. Az Archabit és a Hello Wood építései a

kifogások alapján többször átdolgozták a terveket; a 2021 márciusában született megállapodás értelmében már egy harmadik koncepció alapján indult meg az év őszén a kivitelezés. A sétányból tanösvény lett, az összefüggő (egyről fél kilométerre rövidült) út helyett végül csupán öt különálló teraszra tettek ajánlatot, a Sport szálló helyére szánt magas kilátó is lekerült a napirendről. Mindazonáltal 2024-ben a kutyapárt helyi győzelmével merőben új helyzet állt elő. A választóknak tett ígéretük értelmében természetesen leállították a munkálatokat, lombkoronasétány tehát itt nem lesz. Programjukhoz képest egyelőre kompromisszumra kényszerülnek, mivel a ránk maradt épületorzó elbontása és a projektekre felvett támogatás visszafizetése működésüket ellehetetlenítő teherrel járna. Az

önkormányzat novemberi közleménye szerint most ott tartunk, hogy az elkészült alapépítményt megtartják, rajta a turistáknak pihenőt, a szakemberek számára környezetvédelmi oktatópontot alakítanak ki. Mindez annyiban tanulságos, azért érdemes jövőbeni kilátásainkkal számot vetni a Normafán történelemből, mert hasonló helyzet előállhat egyszer nagyban is. Még súlyosabb következményekkel és az újrakezdés ma elképzelhetetlenül keserű feltételeivel.

A Normafa-projekt. A Förster-villa helyreállítása és A Normafa kapuja, 2022 (Tervező: ifj. Benczúr László, Weichinger Miklós). A Siház rekonstrukciója, 2023 (Tervező: Szabó Levente, Bartha András, Studio Konstella). A Világ Győzelmes Királynője engesztelőkép, 2024 (Márkus Péter, Kocka Kristóf).

125

Vásárhelyi Mária

Favoriten

Ha a magyar tévénező azt hallja, hogy Favoriten, akkor nem jut más eszébe, mint ahogy Lázár János rémült arccal ott áll a Favoritenstrasse egyik sarkán kamerával a kezében, és már-már elcsukló hangon ecseteli a bevándorló hordák feltartóztathatatlan garázdálkodását a környékén. Mutogatja az utcát elborító szemetet – ami egyébként valóban nem jellemző az osztrák fővárosra. Élénk színekkel, már-már elégedetten ecseteli a bécsi polgárok folyamatos rettegését az idetelepült és itt valóságos önál-

ló városrészt kialakító migráncsoportoktól. És valóban! A Favoriten főutcáján, a Favoritenstrassén arab, ázsiai és kelet-európai üzletek sora, a piacon „migráns háttérű” eladók árulják nagy hangon portékájukat, az utcákon és a tereken mindenféle bőrszínű és nemzetiségű gyerekek élnek életüket, az asszonyok egy része burkában, mások kendővel a fejükön cipelik a kosarakat, a férfiak szabadidejükben a játszótérek asztalainál vagy a sörözők, pizzériák pultjainál mulatják az időt. A Favoriten ma valóban Bécs leginkább multikulturá-